

İSTANBUL RUM BAŞPİSKOPOSU İLE ATİNA BAŞPİSKOPOSUNUN MÜCADELELERİ VE TÜRKİYE*

*Yrd. Doç. Dr. Turgay CİN***

GİRİŞ

Yunanistan'da İstanbul Rum Başpiskoposluğu için iddia edilen yaygın görüşe göre; "nasıl ki, Katolik Kilisesinin başı Vatikan ise, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi de, Ortodoks Hıristiyan dünyasının kalbi ve başıdır¹. Evrensel Patrikhane, Bizans İmparatorluğunun yeniden canlanmasıdır. 17. ve 18 yüzyılda Evrensel Patrikhane bütün Balkanlar'da Ortodoksların lideri ve birleştirici unsuru olmuştur.". Gerçekten de Osmanlı Devleti döneminde Müslüman Türkler, Patrikhaneye çok geniş yetkiler, imtiyazlar tanımışlar ve "Rum Millet Baş" unvanını vermişlerdir. O, dönemde, İstanbul Rum Başpiskoposluğu; Patriklik unvanını devam ettirirken, ayrıca Patrikhane kendi cemaati üzerinde bir yargı yetkisine sahipti. Bu yargı yetkisi, Osmanlı Devleti sınırları dışındaki Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde de etkiliydi. Patrikhanenin yargılama yetkisi zamanla ruhani alandan, Ceza Hukuku alanına kadar genişletilmiştir. Patrikhaneye bağlı olan Kilise Mahkemeleri, her türlü hukuksal meseleler ile ilgilenir ve verdikleri hükümler, Osmanlı Devleti tarafından resmi olarak kabul edilir ve uygulanırdı. Patrikhanenin o dönemde az sayıda olsa da, çok kaliteli eğitim veren ve o dönemin en iyileri olduğu iddia edilen okulları vardı. Patrikhanenin yakınlarında, bugün de faaliyette bulunan ve Türkiye'de "Fener Rum Erkek Lisesi" olarak bilinen, fakat aslında Rumların ve Yunanlıların "Büyük İrkin Okulu"² dedikleri bu okulun

* Hakem incelemesinden geçmiştir.

** Ege Üniversitesi İİBF. Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Ortodoks Kilisesi, 15 bağımsız, özgür Kiliseden oluşmaktadır.

² İ Megali tu Genus Sholi.

zamanımız ölçütlerine göre Üniversite seviyesinde eğitim veren bir kurum olduğu ve dönemin bir çok eğitilmiş Ortodoks Hıristiyan Yunanlı ve Rum ruhani ile öğretmenin bu ünlü okuldan yetiştirildiği bilinmektedir.

18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başları Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Rum ve Yunan nüfusu bakımından ırki, eğitsel ve kültürel aydınlanmanın doruğa ulaştığı bir dönemdir. Bu gelişmenin “Fener Rum Patrikhanesi” sayesinde gerçekleştiği ve ayrıca bu aydınlanmanın, 1821 yılında Türklere karşı düzenlenen isyan ile doruk noktasına ulaştığı 1830 yılında Bağımsız Yunan Devletinin kurulması ile sonuçlandığı inancı, Yunan kamuoyunda hakimdir. Yine bazı Rum ve Yunanlıların görüşlerine göre, “dünyadaki iki yüz elli milyon Ortodoks Hıristiyan, bağımsız Patrik veya Başpiskoposluklardan oluşmaktadır. Bu Ortodoks Hıristiyan Kiliseleri de ulusal kiliselerden oluşmaktadır. Bunların hepsi, İstanbul Evrensel Yunan Patriğini en yüksek ruhani liderleri (pederleri) olarak tanımaktadırlar.”³

Yine bazı Yunanlıların ve Rumların iddialarına göre, İstanbul “Fener Rum Patrikhanesinin” yetki alanı; Avrupa, Asya, Amerika ve Avustralya olmak üzere dünyanın dört bir yanına, “dört kıtasına” yayılmış bulunmaktadır ve “evrenseldir”⁴.

İstanbul, Hıristiyanlığın ilk ortaya çıkışında Aziz Pavlos (Paul) veya Aziz Petro (Pierre) gibi havarilerin gelip, cemaat kurup, vaaz verip, mektup yazdığı başka bir deyişle mukaddes yerlerden biri değildir. Bu gerçeğe rağmen, İstanbul’daki “Fener Rum Patrikhanesi”nin günümüzde Yunanlılar için neden bu kadar önemli ve “kutsal” olduğu sorusu siyasi yansımaları nedeniyle iyi irdelenmesi gereken bir konudur.

Bu makalede, Yunan - Rum Ortodoks Kiliselerinin idari yapısı incelenecek ve İstanbul Rum Kilisesi’nin “Evrensel (ekümenik) Patrik” olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği tartışılacaktır. Bu çerçevede, İstanbul Başpiskoposu ile Atina Rum Başpiskoposu arasında çıkan sorun konusunda 1928 yılında ilân edilen “Patriklik Senedi” ve Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde Heybeliada Ruhban Okulu’nun konumu da irdelenecektir.

³ 21.04.1996 tarihli Makedonia Gazetesi

⁴ **Troiyanu**, SP. N.: Organosi ton Ekklesion ke diethnis shesis (Kilisenin Örgütlenmesi ve Uluslararası İlişkiler), Ant. N. Sakkula Yayınları, Atina – Gümölcine 1997, s. 45.

I. YUNAN - RUM ORTODOKS KİLİSESİNİN İDARİ ÖRGÜTLENMESİ

Yunanlılara göre, Yunan ve Rum Ortodoks Hıristiyan Kilisesi; üç Patrikhane⁵ ile bağımsız - özerk (autocephal) Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğundan oluşmaktadır. Bu üç Patrikhane sırasıyla şunlardır: İstanbul'daki "Fener Rum Patrikhanesi", Kudüs Rum Patrikhanesi ve İskenderiye Rum Patrikhanesi. Yunanlıların iddiasına göre, bu Patrikhanelerin üçü de eşit statüdedir. Ancak İstanbul'daki "Fener Rum Patrikhanesi" eşitler arasında birinci sıradadır.

Yunan ve Rum Ortodoks Kiliseleri örgütlenmelerini ve yönetimlerini bu Patrikhaneler ile Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğunca gerçekleştirmektedir. Yunanistan Kilisesi⁶ denince, Yunan Devleti sınırları dahilindeki kiliseler anlaşılmalıdır. Yunanistan sınırları içindeki kilise ve manastırların bir kısmı; bağımsız olan Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğuna bağlı iken, Menteşe Adalarındaki Kiliseler tamamen İstanbul Başpiskoposluğuna bağlıdır. Yeni Ülkeler⁷ veya Yeni Yunanistan adıyla da bilinen diğer bir kısım Metropolitlikler (Despotluklar)⁸ de İstanbul'daki Başpiskoposun yetki alanın-

⁵ Aslında Ortodoks Antakya Patrikhanesi de vardır. Ancak Antakya Kilisesi Şam'a taşınmıştır. Antakya-Şam Patrikhanesinin Cemaati Arap'tır. İbadet dili de Arapça'dır. Bu nedenle Antakya - Şam Patrikhanesi Yunan Ortodoks Patrikhaneleri arasında sayılmamaktadır.

⁶ Elladiki Eklisia: Yunanistan Kilisesi

⁷ Yeni Ülkeler Metropolitlikleri (Despotlukları) sırasıyla şunlardır: 1- Selânik, 2- Preveze, 3- Aynaroz, 4- Siroz veya Serez, 5- Kozana, 6- Kesendire, 7- Drama, 8- Demirhisar veya Timurhisar, 9- Koniça, 10- Filorina, 11- Langaza, 12- Kalkış veya Avrathisar, 13- Alasonya, 14- Sisanya, 15- Kavala ve Taşoz Adası, 16- Neas Krinis, 17- Naslıç, 18- Zilhova, 19- Maronya ve Gümölcine, 20- Dedeğaç, 21- Susam Adası, 22- Aydonat, 23- Yanya, 24- Karabina veya Gerebina (Grevena), 25- Sakız, İpsara ve İnnuson Adaları, 26- Mithimni, 27- Eleftheripoleos, 28- Vodena, 29- Kesriye, 30- Katerin, 31- Dimetoka, 32- Midilli, 33- İlmeli Adası, 34- Karasula, 35- Karaferiye ve Ağustos ve 36- İskeçe. Bu konu için Bkz. **Troiyanu**, s. 97; Ayrıca bkz. 03/ 05/2004 tarihli Eleftherotipia" Gazetesi.

⁸ Yunanistan'da aşağı yukarı her ilde bir Metropolitlik başka bir deyişle Despotluk vardır. Metropolitlere Despot da denilmektedir. Örneğin Yunanlılar İskeçe Metropolitine "Despotis tis Ksanthis: İskeçe Despotu" da demektedirler. Ancak daha sonraları Yunanlılar "Mitropolit" terimini tercih etmeye başladılar. Günümüzde Yunanca'daki "Mitropolit" kavramı Türkçe'ye "Metropolit" terimi olarak geçmiştir. Yunanca'daki "Despotis" terimi; hakim olan, ev sahibi, dini reis "despot" anlamlarına gelmektedir. Bkz. **Mevelau**, D.: Leksikon Ellino-Turkikon, Turko-Ellinikon (Sözlük Yunanca – Türkçe, Türkçe – Yunanca), İkinci Baskı, Kakulidi Yayınları, Atina 1984, "Despotis" maddesi, s.

dadırlar. Yunanlıların ve Rumların deyimi ile “Fener Rum Patrikhanesi”nin de yetki alanındadırlar. İşte, Yunanistan (Atina) Kilisesi ile çatışma ve sorunlar da tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. “Yeni Ülkeler” denildiğinde, Batı Trakya, Makedonya, Epir ve Kuzey Doğu Ege Adaları anlaşılmaktadır. Bu yerler 1912 yılından sonra Yunanistan sınırlarına dahil edilen topraklardır. 1912 yılından önceki Yunanistan ülkesine “Eski Yunanistan” denilmektedir. Yunanistan sınırları içinde kalan, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Menteşe Adaları Kilisesi ile kısmen özerk olan Girit Kilisesi, İstanbul’daki Rum Başpiskoposluğuna, Yunanlıların deyimi ile “Fener Rum Patrikhanesine”⁹ bağlı olduğu iddia edilmektedir. Menteşe Adalarındaki Metropolitler (Despotlar), İstanbul’daki Başpiskopos tarafından “Patriklik” sıfatıyla atanmaktadır¹⁰.

Yunanistan sınırları dışındaki kiliseler, Avustralya, Güney ve Kuzey Amerika, Afrika ve Asya olmak üzere bütün dünyaya yayılmış bulunmaktadır. Bunlar yine Rumların deyimiyle “Fener Rum Patrikhanesine” bağlı olup, Başpiskoposlarını da bugün yine “Fener Rum Patrikhanesi”nin idari yetkilerini kullanarak atamaktadır¹¹. Bütün dünyaya yayılmış bulunan Yunan ve Rum Ortodoks Hıristiyan kiliseleri bugün Afrika Devletlerindeki zenci çocuklara, gençlere Yunanca’yı ve Yunan Ortodoks Hıristiyan dinini öğreterek, Hıristiyanlaştırma ve Yunanlılaştırma faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu Hıristiyanlaştırma faaliyetleri Türkiye’yi de kapsamaktadır.

42. Ayrıca “Despot” kavramı Türkçe’de “1. Rumların din başkanlarına verilen ad, 2. Buyruğu altında bulunanlara söz hakkı ve davranma erkinliği vermeyen, müstebit, 3. Her dediğini ve dilediğini yaptırmak isteyen kimse”, diğer taraftan “Despotluk” ise; “1. Despot olma durumu, 2. Rumların din başkanlarının yaptığı görev” anlamlarına gelmektedir. Bkz. Türkçe Sözlük, Gözden Geçirilmiş Altıncı Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 403, Ankara 1981, s. 218.

⁹ Yunanca’daki “Patriarhio” Türkçe’ye “Patrikhane” olarak tercüme edilmektedir. Yunanca’daki “Πατριάρχης (Patriarhis)” terimi kabile başkanı, aile başkanı, yurt başkanı, devlet başkanı anlamlarına gelmektedir.

¹⁰ Bu noktada, Ocak 1996’da İkizce (Kardak) Adası krizinde, İstanbul’daki Başpiskoposa Lozan Konferansında kabul edilenlere -idari ve siyasi yetkilerinden arındırılmış- aykırı olarak kullanılan sıfatı ile “Fener Rum Patrikhanesi’ne” bağlı olan Kilimli Adası Papazının Yunan bayrağını İkizce Adasına dikmesi bu bakımdan çok önemli ve manidardır. Çünkü, Yunan bayrağını İkizce Adasına diken Papazın, “patronu” İstanbul “Patriği” Vartholomeos’tur.

¹¹ Bu nedenle Amerika’daki Rumların Türkiye aleyhtarlığı lobiciliğinin de yine başında ve arkasında “Fener Rum Patrikhanesi” vardır diyebiliriz. Çünkü Amerika’daki üç milyon civarındaki Rum cemaatinin Başpiskoposunu idari, siyasi ve dini yetkilerini kullanarak İstanbul Başpiskoposluğu atamaktadır.

Bugün Yunan ve Rum Ortodoks Hıristiyan Kiliseler ruhanileri arasında herhangi bir dini konuda -ruhani, doğmalar konusunda-, örneğin ibadetlerin nasıl, nerede, ne şekilde ve kim tarafından yapılıp, yaptırılacağı hususlarında herhangi bir anlaşmazlık veya tartışma yoktur. Yunan-Rum Kiliseleri arasındaki anlaşmazlıklar siyasi ve idari niteliktedir¹². Aslen İstanbul Rumlarından olup, Yunanistan'da yaşayan yazar *Simeon Soltaridis*'e göre; "Yunanistan Kilisesi ile İstanbul Evrensel Kilisesi arasındaki mücadele, bir iktidar mücadelesi olmayıp, ideolojik bir mücadeledir."¹³. Yunan ve Rum Kilisesi, geleceğe yönelik olarak, büyüme, gelişme, Hıristiyanlaştırma, Yunanlaştırma ve "kaybedilen ancak unutulmayan vatanlarını" Anadolu Türk topraklarının yeniden nasıl elde edilebileceği, "çağdaş Bizans" nasıl kuracakları konularında görüşler, siyasi taktik ve stratejiler tespit etmekte ve uygulamaktadır. Bu noktada "Evrensellik" de Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinin tamamlanmasıyla önem kazanmaktadır ve siyasi bir projedir.

II. İSTANBUL RUM KİLİSESİ "EVRENSEL PATRİKLİK" Mİ? YOKSA İSTANBUL BAŞPİSKOPOSLUĞU MU?

Bu konuyu incelemeden önce; evren ve evrensel terimlerinin anlamları üzerinde durmak yararlı olacaktır. Evren deyince, bütün varlıklar, içinde yaşanılan ortam çevre¹⁴, ya da "gökle yeryüzünü kapsayan varlık bütünü, âlem, kâinat, kozmos"¹⁵ anlaşılmaktadır. Evren teriminin Yunanca'daki karşılığı "ikumeni" sözcüğüdür¹⁶. Evrensel denildiğinde, "dünya ölçüsünde

¹² "...işin aslının bir din meselesi olmayıp bir siyaset işi olmasıdır. Zaten tarih boyunca işin içinde siyasi sebep olmadıkça ruhaniler sırf dini meseleler üzerinde kongreler kurma zahmetine katlanmıyorlar... Ruhaneler, din meselelerinde söyleyeceklerini en aşağı 1500 yıl önce söylemişler; teolojik hünerlerini son damlasına kadar tüketmişlerdir. Bunların sonucu olarak ortaya getirdikleri kesin doğmalardan ayrılmadıkları için yeni din meseleleri tartışmalarına hiç lüzum yoktur... Bizans zamanında din anlayışı nasıl idiye bugün de öyledir. Din meseleleri onlar için çoktan kapanmış bir kitaptır. Doğmaları, ayinleri tekrarlamak yeter." **Berkes**, N.: "Panortodoks Kongresi", *Yön Dergisi*, 18 Aralık 1964, Sayı: 90, s. 11 vd.; Aynı yazı için bkz. **Berkes**, N.: *Patrikhane ve Ekümeniklik*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002, s. 40.

¹³ 12 Aralık 2003 tarihli *Paratiritis* Gazetesi.

¹⁴ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981, "evren" maddesi, s. 283.; *Türkçe Sözlük*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, "evren" maddesi, s. 216.

¹⁵ **Eyuboğlu**, İ. Z.: *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1991, "evren" maddesi, s. 251.

¹⁶ *Ellino-Türkiko leksiko* (Yunanca Türkçe Sözlük), Rodamos Yayınları, Atina 1994, "ikumeni" maddesi, s. 528.

olan, evrenle ilgili, her şeyi içine alan, dünya ölçüsünde olan, âlem, şümül"¹⁷, dünya çapında olan gibi anlamlar anlaşılmaktadır. Evrensel teriminin Eski Türkçe'deki karşılığı cihanşümül sözcüğüdür. Yunanca'da ise evrensel veya cihanşümül sözcüğünün karşılığı "οικουμενικό (ikumeniko)" terimidir. Yunanca'daki "ikumeniko" sözcüğü Türkçe'ye "ekümenik" olarak geçmiş ve günümüzde Türkçe'de de kullanılmaktadır. Yunanca'daki "ikumeniko" kelimesi, evrensel¹⁸, dünya çapında anlamlarına gelmektedir. Bu durumda, "Evrensel Patrik" ifadesinin kavramsal olarak ima ettiği, bütün dünya ölçeğinde, çapında bütün Ortodoks Hıristiyanların, Ermeni, Bulgar, Sırp, Rus, Türk, Yunan ve diğer ulusların tanıdığı, itiraz etmedikleri bir dini liderin var olması gerekmektedir. Ancak, burada incelenmesi gereken nokta bu kilisenin 1923 Lozan Barış Konferansı ve Andlaşmasından sonra da tıpkı Osmanlı döneminde olduğu ve Yunanlıların ve Rumların çoğunluğunun iddia ettiği gibi "Fener Rum Patriği ve Patrikhanesi" olarak anılıp, anılamayacağı ve bu tanımlama (unvan) ile görev ve yetkilerini "Patriklik, Patrikhane ve evrensellik (ekumeniklik)" çerçevesinde devam ettirme hakkına sahip olup olmadığıdır.

Tarihi bakımdan, Osmanlı Devleti döneminde İstanbul Rum Başpiskoposluğu, Türklerin itiraz etmediği hatta desteklediği "Patriklik" unvanını ve imtiyazlarını sonuna kadar kullanmıştır. "Patrik", konum itibarıyla "Yeni Roma Başpiskoposu", İstanbul Başpiskoposu idi. Bu Başpiskoposluk, 4. ve 5. yüzyılda bütün Hıristiyan Kiliselerinin -buna Roma Katolik Kilisesi de dahildir- ortak bir kararıyla Patriklik mertebesine yükseltilmiştir¹⁹. Osmanlı döneminde bütün Ortodoks Hıristiyanların (Yunan, Sırp, Bulgar, Rus, Türk ve diğer Ortodoks Hıristiyanların) başı, "Millet Başı" olarak görev yapmıştır. Ancak, Bağımsız Yunan Devletinin kurulmasından sonra Patrikhane, 1850 yılında önce Atina ve Bütün Yunanistan Kilisesinin bağımsızlığını ve daha sonra da Bulgaristan, Sırbistan, Romanya gibi diğer Kiliselerin bağımsızlıklarını tanıyarak, Sırp, Rus, Bulgar ve Türk²⁰ ulusları

¹⁷ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981, "evrensel" maddesi, "ikumeniko", s. 283.

¹⁸ Ellino-Türkiko leksiko) Rodamos Yayınları, Atina 1994, s. 528.

¹⁹ **Valaku-Theodorudi**, M. : To nomiko perigrama tu İkumeniku Patriarhiu sto plesio tis diethnus kinotitas (Uluslararası Camia Çerçevesinde Evrensel Patrikhanenin Hukuki Statüsünün Ana Hatları), Sakkula Yayınları, Atina – Selânik 2001, s. 29.

²⁰ Söz konusu edilen Türkler, Ortodoks Hıristiyan dini inancına sahip olan Türklerdir. Hıristiyan Türkler; Gagavuz Türkleri ve Anadolu'dan 1923 Lozan Barış Andlaşması

üzerindeki “Millet Başı” statüsünü başka bir deyişle siyasi ve idari rolünü yitirdi. Osmanlı Devleti sınırları içinde kalmaya devam eden Rumlar ve diğer Ortodoks Hıristiyanlar -Ermeni, Bulgar, Sırp, ve diğerleri- bakımından da siyasi, idari ve dini rolünü yani Başpiskoposluk ve “Patriklik” unvanını sürdürmeye devam etmiştir.

Yunanistan Kilisesinin bağımsızlığının, İstanbul Başpiskoposluğu tarafından tanınması da kolay olmadı. 1833 yılında, önce Yunanistan Kilisesi bağımsızlığını tek taraflı olarak ilân etti ve daha sonra 1850’de Yunanistan Kilisesinin bağımsızlığını İstanbul Başpiskoposluğu kabul etti ve tanıdı. 19. yüzyıldan itibaren birçok Ortodoks Hıristiyan Balkan ulusları -Yunan, Bulgar, Sırp, Makedon- kendi ulusal kimliğini öne çıkararak, İstanbul Rum Başpiskoposluğunun idari yetkisini tanımayarak, bağımsızlığını ilân ederek ayrıldı.

1912 ile 1922 yılları arasındaki dönem, Türk - Yunan çatışmalarının, savaşların ve krizlerin doruğa ulaştığı ve düşmanlıkların arttığı yıllardır. 1923 Lozan Barış Andlaşması ile İstanbul il sınırları hariç Anadolu’dan ve Doğu Trakya’dan Ortodoks Hıristiyanlar nüfus mübadelesi ile Yunanistan’a gönderildi. Atatürk, “fesat yuvası” olarak nitelendirdiği “Patrikhane”nin Türkiye’den gönderilmesini istedi. Lozan Barış Konferansı görüşmelerinde *Seha. L. Meraya göre*, “İSMET PAŞA, Patrikliğin siyasal ya da yönetime ilişkin işlerle bundan böyle hiç uğraşmayacağı, yalnız salt din alanına giren

gereği Yunanistan’a göç eden Ortodoks Hıristiyan Karamanlı, Kapadokya Türkleridir. Bunların ana dilleri Türkçe olduğu için ilk Yunanistan’a göç ettiklerinde hiç Yunanca bilmezlerdi. Bunlara, Yunanistan’daki yerli Yunanlılarca “Türk tohumu” denilerek aşağılanmakta ve dışlamaktaydılar. 09. 06. 2004 tarihli ve Gümülçine’de Yunanca olarak Yayınlanan Hronos Gazetesi aynen şunları yazmaktadır: “Dedeğaç’ta Kapadokların (Kapadokyalıların) Panhelenik Buluşmasında İstanbul Evrensel Patriği, ... - Bütün derneklerin yardımıyla ve bütün Yunanistan’da faaliyette bulunan 13 Kapadokyalılar derneği her yıl bu derneklerden bir tanesi bu buluşmayı kendi bölgesinde düzenlemeyi üstlenmektedir. Bu günlerde bu ‘γαβούστημα: gavustima’ ki Kapodokyalıların dilinde ‘αντάμωμα (antamoma): buluşma, kavuşma, toplanma’ anlamına gelmektedir... Bu yıl İstanbul Evrensel Patriği Vartholomeos’un da katılma taahhüdü var. Çünkü, bundan 10 gün önce Kapadokya’daydık. Orada (Kapadokya’da) Vartholomeos ile birlikte üç kilisede ayinde bulunduk ve kendisine Dedeğaç’a gelmesi için davette bulunduk. Davetimizi kabul etti ve imkânsız, başarıp -olanaklı yapıp- Dedeğaç’a geleceğini söyledi.” Burada söz konusu edilen Kapadokyalılar, Ortodoks Hıristiyan Türklerdir. 1923 Mübadelesi ile Yunanistan’a geldiklerinde Yunanca bilmeyen ve “Türk tohumu” diye aşağılanan insanlardır. Yunanca metinde geçen “Γαβούστημα (gavustima)” sözcüğü Türkçe’deki “gavuşmak, kavuşmak” sözcüğüdür.

işlerle yetineceği konusunda, Konferans önünde, Müttefik Temsilci Heyetlerinin ve Yunan Temsilci Heyetinin yapmış oldukları resmi konuşmaları ve verdikleri garantileri senet saymaktadır.²¹

Yunanlı yazar *Valaku-Theodorudiye* göre de, “Bütün esaslı fikirlerin ortaya konulmasından sonra, İsmet Paşa, müttefiklerin beyanatlarını göz önünde bulundurarak, Patrikhanenin herhangi bir şekilde siyasi veya idari karakterli faaliyetlerde bulunmamak ve yetki alanının tamamen dini karakterli sorunlarla sınırlandırılması koşulları ile -Patrikhanenin İstanbul’dan gönderilmesi- talebini geri çektiğini beyan etti.”²²

Dini yetkilerini kullanan ancak idari ve siyasi yetkilerinden arındırılmış bir “Patriklik” ne anlama gelmektedir? Yunanlı ilahiyatçı yazar *Sidiras*’a göre, Patriklik unvanı sadece idari bir unvandır ve din ile ilgili değildir. Oysa Başpiskoposluk unvanı dini (ilâhi, teolojik), ruhani, normal kilise ile ilgili nitelikteki bir unvandır²³.

Buna göre, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde “Patrikhane”nin rolü de önemli ölçüde sınırlandırıldı. “Patrikhane”, sadece İstanbul il sınırları içindeki Ortodoks Rumların dini lideri, İstanbul Başpiskoposu olarak ve sadece ruhani konularda görev yapma koşuluyla İstanbul’da kaldı. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1923 Lozan Barış Andlaşmasıyla, 1918 yılından beri İstanbul il sınırları içinde yaşayan Ortodoks Hristiyan Rumların ve bunların dini lideri Başpiskoposu olarak İstanbul’da kalmasını, idari ve siyasi konularla ilgilenmemesi, uğraşmaması ve sadece dini içerikteki sorunlarla ilgilenmek koşuluyla kabul etti. Oysa bugün İstanbul Başpiskoposu Vartholomeos, Yeni Ülkelerdeki Metropolitlerin de atanmasında söz sahibi olarak, Metropolitler üzerindeki egemenliğini aynı Menteşe Adaları, Amerika ve Avustralya’da olduğu gibi kavileştirmeye (güçlendirmeye) çalışmaktadır. Bu durumun, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği çerçevesinde artık büyük bir güç mücadelesine dönüştüğü gözlenmektedir. İstanbul Rum Başpiskoposu Vartholomeos ve bütün dünyadaki yandaşları yukarıda belirttiğimiz, 1923 Lozan Barış Konferansı görüşmelerinde kabul edilen koşulların lafzına ve

²¹ **Meray**, S. L.: (Çeviren) Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar – Belgeler, Takım: I, Cilt: I, Kitap: 1, YKY. Yayınları, İstanbul 2001, s. 332.

²² **Valaku-Theodorudi**, To nomiko perigrama tu ikumeniku... s. 30.

²³ **Sidiras**, İ.: “Í deka ori tis Patriarhikis ke Sinodikis prakseos tu 1928 peri ton legomenon “Neon Horon” (Yeni Ülkeler Hakkında 1928 tarihli Patriklik ve Meclis Senedinin On Koşulu) 13.11.2003 tarihli Hronos Gazetesi.

ruhuna aykırı olarak, idari ve siyasi karakterli konulardaki yetkilere sahip olduğu iddiasını öne sürerek, 1923 Lozan Barış Konferansı ve Andlaşmasından önceki gibi “Millet Başı”, “Evrensellik” ve “Patriklik” unvanlarını yeniden kabul ettirmeye, benimsetmeye çalışmaktadırlar.

Diğer taraftan, Ortodoks Hristiyan Ermenilerin, Bulgarların ve diğerlerinin kendi dini liderleri vardır. Bu gerçeğe rağmen, İstanbul Rum Başpiskoposluğundan Metropolitler zaman, zaman Balat’daki Bulgar Kilisesine, giderek, Bulgar cemaatine Yunanca ayin yaptırmak istediği görülmektedir. Bulgar Kilisesi, bu duruma şiddetle karşı çıkmakta ve İstanbul Başpiskoposu Vartholomeos’un ve Metropolitlerinin hukuken böyle bir yetki ve haklarının olmadıklarını belirtmektedir. İki kilise arasındaki bu tartışmalar Türkiye’de yargıya da intikal etmiştir²⁴. Mahkeme 1997 yılında yaptığı yargılama sonunda İstanbul Rum Başpiskoposunca görevlendirilen Metropoliti haksız bularak mahkûm etmiştir²⁵. Bu yönüyle, İstanbul Rumları Başpiskoposunun Bulgar Kilisesini ele geçirerek idari ve siyasi bakımdan egemenlik kurma girişimi Bulgar Kilisesi tarafından reddedilerek engellenmiştir.

III. İSTANBUL RUM BAŞPİSKOPOSU İLE ATINA KİLİSESİNİN MÜCADELESİ

Atina Yunan Kilisesi ile İstanbul Başpiskoposluğu arasındaki ilişki, 25 Mart 1821 tarihinde Yunanlıların Türklere karşı ayaklanmasından sonra kesilmiştir²⁶. Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğu egemenliğini ve bağımsızlığını Yunanistan’ın milli bağımsızlığı ile birlikte İstanbul Rum

²⁴ Bkz. 28 Eylül 1996 tarihli Zaman Gazetesi.

²⁵ Bkz. 16 Ocak 1997 tarihli Milliyet Gazetesi.

²⁶ Yunan Devleti 03.02.1830 tarihli Londra Protokolü ile kuruldu. Bu Protokolü, Büyük Devletler ile Osmanlı Devleti imzaladı. Yunan Devleti, Sırbistan’dan sonra Balkanlarda kurulan ikinci devlettir. Bu tarihe kadar hiçbir zaman bir Yunan Devleti kurulmamıştır. Sadece şehir -site- devletçikleri vardı ki bunlar da birbirleriyle savaşıyorlardı. Ellada sözcüğünün bir anlamı yoktu ve aslında ulusal bir birlik de yoktu. 1830 yılında Yunan devleti, Mora ve Rumeli (Sterea Ellada)’den oluşmaktaydı. Yunanistan 1864 yılında “Yedi-Eptanisa-” Adalarını sınırlarına dahil etti. Nüfusu da 750.000 kişi idi. 1947 yılında da Menteşe Adaları Yunanistan topraklarına dahil edilerek, Yunanistan bugünkü sınırlarına ulaştı. Yunanistan, topraklarına toprak katarken, yerli halka acı, ızdırıp ve katliamlar yaşattı. Sadece 1912-1923 yılları arasında Trakya ve Makedonya’dan 1.000.000’den fazla insan göçmen olarak Türkiye ile Bulgaristan’a sığınmak ve göç etmek zorunda kaldı. Bkz. www. Bulgarmak gr.

Başpiskoposluğundan ayrılarak kazanmıştır. Yunan Kilisesi, İstanbul Rum Başpiskoposluğundan bağımsızlığını, Yunanlıların Türklere karşı isyanlarının ilk yıllarından itibaren hemen kazanamamıştır.

Yunanlı ünlü yazar *Adamantios Korais* 1821 yılında aynen şunları yazmaktadır: “Yunanistan’ın kurtarılan bölgelerinin ruhanilerinin (kliros’unun) kilise liderini tanıma borcu yoktur... din görevlileri ve halk tarafından serbestçe seçilecek olan ‘din görevlileri Meclisi’ tarafından yönetilmelidir.” Bu şekilde, bağımsız Yunan Kilisesinin iki temel ilkesi olan bağımsızlık ve demokratik yönetim biçimi tanımlanmaktaydı. Bu anlayış, 1823 yılında Astra’da yapılan İkinci Yunan Milli Meclis toplantısında; “Yunanistan’ın milli mücadelesi sürdüğü süre içinde İstanbul’dan Başrahip ya da yazılı bir belge veya bildiri kabul etmeme” yönünde bir karar alındı. Bu kararlar İstanbul Rum Başpiskoposu ile ilişkiler sona erdirilmiş oldu. Daha sonraları, Yunanistan’da Kilise ve Kamu Eğitimi Bakanlığı kuruldu. Bu Bakanlık da yeni kurulan Yunan Devletinin ve Kilisesinin yönetimini üstlenmiştir. Aynı zamanda, Kilise ile Kamu Eğitimi ilişkilendirilerek, Kilise Yunanistan’da devletleştirilmiş oldu. Bu durum bugün de Yunanistan’da devam etmektedir. 1833 yılında Yunan Devleti, bir Kraliyet Kararnamesi ile Yunanistan Kilisesinin bağımsızlığını ilân etti. Bu ilân İstanbul’daki Başpiskoposun hiçbir bilgisi olmaksızın ve kendisine danışılmaksızın yapılmıştır. Atina’da bir “Kutsal Meclis” kurulup, başkanlığını da Atina Başpiskoposu getirilmiştir. Ayrıca, Bağımsız Yunan Kilisesinin “başına” Yunanlıların Bavyeralı Katolik Kralı Otto (Othon)²⁷ getirilmiştir. Bu durum, yine Yunanlıların iddiasına göre, Yunan “milli devletinin” ayrılmaz ve bölünmezliği bakımından kaçınılmazdı. Çünkü devlet başkanı aynı zamanda Kilisenin de başıdır²⁸. Kısaca ve öz olarak belirtmeye çalıştığımız gibi, Yunanistan’da, 1833 Kraliyet Kararnamesi ile Kilisenin devletleştirilmesi gerçekleşmiştir.

Merkezi, Atina’da bulunan Yunanistan Kilisesinin yönetimini, “Sürekli Kutsal Meclis (Diarki İera Sinodos)” üstlenmiştir ve başkanı da, Atina Başpiskoposudur.

²⁷ Otto veya Othon Alman kökenli olup, Almanya’nın Bavyera (Bayern) Eyaletindedir.

²⁸ Bkz. **Karkayiannis**, A.: “İstorika proigumena tis diamahis metaksi Athinon ke Fanariu (Atina ve Fener Arasındaki Mücadelenin Tarihi Geçmişi)”, 19.10.2003 tarihli Kathimerini Gazetesi.

Yunanistan Kilisesinin yönetim sistemi, 1850 tarihli İstanbul Başpiskoposluğu “Meclis Cildi” gereği ne Metropolitlik ne de Patrikluktur. Meclis sistemine göre düzenlenmiştir²⁹. 1866 tarihinde İstanbul Rum Başpiskoposu özel bir “Patriklik Senedi” (Patriarhiki Praksi) ile Yedi Ada (Eptanisa) Metropolitlerinin Bağımsız Yunanistan Kilisesine bağlanmasına izin vermiştir. Böylece Yedi Adalar Metropolitliklerine de 1850 tarihli İstanbul Başpiskoposluğu “Meclis Cildi” kuralları uygulanmaya başlanmıştır³⁰. 1882 yılında yine İstanbul Rum Başpiskoposluğu, başka bir “Patriklik Senedi” ile Tesalya ve bazı Epir bölgelerindeki Metropolitliklerine 1850 tarihli İstanbul Başpiskoposluğu “Meclis Cildi” kurallarının uygulanmasını kabul etmiştir³¹.

1912 yılından sonra da, Makedonya, Kuzey Doğu Ege Adaları Yunan Devletine dahil edilince, İstanbul Patriği 5. Germanos döneminde Türk hükümeti, Yunan Topraklarındaki Metropolitlerin İstanbul Başpiskoposluğunun Kutsal Meclisinde bulunamayacaklarını ve Patrik 5. Germanos’tan bunların “Kutsal Meclisten” uzaklaştırılmalarını istemiştir³². Ayrıca önemle belirtmeliyiz ki, 5. Germanos’un “Patrik seçimi işlemleri sırasında, seçmen kataloglarında isimleri bulunan Midilli Metropoliti Kirilos ile Kesendire Metropoliti İrineos’un isimleri Türk hükümeti tarafından seçmen listesinden çıkarılmıştır.”³³. Buna paralel olarak Yunan hükümeti de Yeni Ülkeler diye anılan bölgenin Yunan topraklarına dahil edilmesinden sonra, bu bölgelerdeki kiliselerin idari, eğitimsel ve adli bakımdan imtiyazlarını kaldırmıştır. Bu durum karşısında, Yeni Ülkeler Metropolitleri zor durumda kaldı. Çünkü söz konusu Metropolitler, Türk hükümetinin aldığı bir karar sonucu İstanbul Başpiskoposluğunun “Kutsal Meclisine” katılmadıkları gibi, Bağımsız

²⁹ www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

³⁰ www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

³¹ www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

³² “Patrikhane” Kutsal Meclisinden uzaklaştırılması istenen Despotlar Şunlardır: Yanya Despotu Gervasiu, Midilli Despotu Kirillu, Sisaniu ve Siatista Despotu İerotheu, Eleftheripoli Despotu Germanos, Kesendire Despotu İrineos, Vellas ve Koniça Despotu Spiridon. Bkz. **Mitropoliti Thessalonikis Gennadiu**, İ Ekklesia ton Neon Horon (Yeni Ülkeler Kilisesi), **GRIGORİOS PALAMAS XII.**, Selânik 1928, s. 15-16.; **Valaku – Theodorudi**, M.: Politikes ke sintagmatikes ptihes tu kathestotos ton Neon Horon (Yeni Ülkeler Statüsünün Siyasi ve Anayasal Boyutları), Epektasi Yayınları, Katerini 2003, s. 39.

³³ Bkz. **Stavridu**, B.: İ İkumeniki Patriarhi 1860 – simeron, I. (Evrensel Patrikler 1860 - bugüne I.), Selânik 1977, s. 427; **Valaku-Theodorudi**, Politikes ke sintagmatikes... s. 40.

Yunanistan Kilisesinin de yönetimine katılmıyorlardı. Bu noktada, tek çözüm Yeni Ülkeler Kiliselerinin Bağımsız Yunanistan Kilisesine bağlanmasıydı³⁴.

Özellikle 1913 Atina Andlaşması ile Yeni Ülkeler Metropolitleri Kiliseleri idari ve siyasi bakımdan Yunanistan Devletine ve Bağımsız Yunanistan Kilisesine bağlanmıştır. 20 Ocak 1914 tarihinde Bağımsız Yunanistan Kilisesi o zamanki Yunanistan Kralı ve hükümetine müracaat ederek, mevcut Kilise Yasasının gözden geçirilmesini ve Yeni Ülkeler Metropolitliklerinin kendisine bağlanmasını istemişti³⁵.

İstanbul Rum Başpiskoposu ile Yunanistan Kilisesi arasındaki mücadelenin sebebi, Yunanistan ülkesi sınırları dahilindeki kiliselerin birleştirilmesi görüşüdür. Başka bir deyişle “Yeni Ülkeler” diye anılan; Epir, Makedonya, Batı Trakya, Kuzeydoğu Ege Adaları ile Mentеше Adaları, Girit ve Aynaroz’un Bağımsız Atina ve Bütün Yunanistan Kilisesinin tek bir yönetimi altında birleştirilmesi isteğidir. Bu görüş, yeni bir görüş de değildir. Yarım asırdan beri Yunanistan ülkesinde tartışılmaktadır. Bu gün de dahil olmak üzere, 1928 yılından bu yana “Patriklik Senedi”nin hükümleri tartışılmaktadır.

A. 1928 Tarihli “Patriklik Senedi”

Yeni Ülkeler bölgesindeki Metropolitlerin seçilme ve atanmaları konusunda, Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposunun, İstanbul Rum Başpiskoposuna gönderdiği listeleri İstanbul Rum Başpiskoposunun onaylama hakkının olup olmadığını ve bu aday isimlerinin yazılı olduğu listelerde değişiklik yapıp yapamayacağı, yeni isimler önerip öneremeyeceği tartışılmaktadır. Bu durum İstanbul Rum Başpiskoposunun, “Patriklik” unvanını kullanıp, kullanamayacağı noktasında, 1923 tarihli Lozan Barış Konferansı bakımından Türkiye’yi de çok yakından ilgilendirmektedir.

Yeni Ülkeler bölgesindeki Metropolitlerin, seçilme ve atanmaları konusunda bütün kamuoyunun dikkatleri 1928 tarihli “Patrikhane Senedi” ile “Meclis Senedine” çevrilmiştir. “Patriklik Senedi” ile “Meclis Senedi” 1928 yılının Eylül ayında “Patrik” III. Vasilios (1925-1929), aziz ve kutsal “Patrikhane Meclisi” üyeleri tarafından imzalanmıştır. 1914 yılından 1928 yılına kadar, İstanbul Başpiskoposu ile Yunanistan Dışişleri Bakanlığının

³⁴ Bkz. **Mitropolit Thessalonikis Gennadiu**, İ Ekklisia ton Neon Horon... s. 16; **Valaku - Theodorudi**, Politikes ke sintagmatikes...s. 40.

³⁵ **Valaku-Theodorudi**, Politikes ke sintagmatikes...s. 43.

İstanbul Başkonsolosluğu aracılığı ile Bağımsız Yunanistan Kilisesi arasında bu konuda çok ciddi idari ve siyasi görüşmeler, pazarlıklar yapılmıştır.

Yunanlı ilahiyatçı yazar *Sidiras*'ın iddiasına göre, "Söz konusu Patrikhane Senedi gereği, Yeni Ülkelerdeki Metropolitikler nizami ve ruhani bakımdan İstanbul Evrensel Patriğine bağlıdır veya ilâhiyat (teoloji) yönünden Evrensel İstanbul Patriğine ayinlerinde değinme, sözünü etme hakkına sahiptirler. Yeni Ülkeler Metropolitleri, sadece yönetim bakımından ve geçici bir süre için, Eski Yunanistan'ın Bağımsız Kilisesine bırakılmıştır."³⁶. Yine Yunanlı yazar *Sidiras*'a göre, "Bunun anlamı, Evrensel Patrikhane, istediği zaman ve tek taraflı olarak, 1928 tarihli Patriklik Senedini sona erdirmeye ve kendi idari yetki alanına dahil etme, en yüksek nizami ve kilise yetkisine sahiptir."³⁷.

2231 Protokol numaralı ve 04.09.1928 tarihli "Patriklik Senedi"³⁸, İstanbul Başpiskoposluğu ile Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğu arasındaki ilişkileri ve yetki alanlarını düzenleyen bir metindir. Yunanlı yazar *Valaku-Theodorudi*'ye göre, söz konusu metin, Yeni Ülkelerdeki Metropolitlerin yönetimine ilişkin olarak, "Yunan Devleti ile Evrensel Patrikhane arasında akdedilen uluslararası karaktere sahip atipik bir anlaşmadır."³⁹.

1928 tarihli "Patriklik Senedi" Yunan Devleti tarafından da onaylanmıştır. Diğer taraftan onaylandığı iddia edilen yasanın 3615 sayılı ve 10/11.07.1928⁴⁰ tarihli olması başka bir deyişle 04.09.1928 tarihli "Patriklik Senedinden" daha önce kabul edilmiş olması, "Patriklik Senedinin" onaylandığı hususundaki iddiaları çürütmektedir. Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğu, Yunan Anayasası ve yasalarına uygun hareket etmek zorundadır. 1928 yılından bugüne kadar, İstanbul'daki hiçbir Rum Başpiskoposu, Vartholomeos dönemindeki kadar, "Patriklik Senedinin" yanlış veya doğru olarak uygulanması konularında bu kadar ciddi sorunlar yaratmamıştır. Böyle bir sorun ilk defa Vartholomeos ile yaşanmaktadır⁴¹.

³⁶ *Sidiras*, "İ deka ori tis... 13.11.2003 tarihli Hronos Gazetesi.

³⁷ *Sidiras*, "İ deka ori tis... 13.11.2003 tarihli Hronos Gazetesi.

³⁸ 2231 Protokol numaralı ve 04.09.1928 tarihli Yeni Ülkeler Kutsal Despotluklarının Yönetimine Dair "Patriklik Senedi"nin Yunanca tam metni için bkz. *Valaku - Theodorudi*, *Poltikes ke sintagmatikes...* s. 422.

³⁹ *Valaku - Theodorudi*, *Poltikes ke sintagmatikes...* s. 35.

⁴⁰ 3615 sayılı ve 10/11.07.1928 tarihli "Yunanistan'ın Yeni Ülkelerdeki Evrensel Patrikhanenin Despotlarının Kilise Yönetimlerine İlişkin" Yasa.

⁴¹ www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

Kanımızca bunda Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde, Türkiye'ye Avrupa Birliğinden ve Amerika Birleşik Devletlerinden baskı yapılmasının, ayrıca 1999 yılından itibaren başlayan Türk-Yunan yakınlaşmasının başka bir deyimle "dostluğunun" da büyük rolü vardır.

1928 tarihli ve 2231 Protokol numaralı "Patriklik Senedi" ile Meclis Senedi koşulları toplam On maddeden oluşmaktadır. Sırasıyla ve özet olarak bu koşullar şu şekildedir⁴²:

1. Koşul; Epir, Makedonya, Batı Trakya ile Kuzey Doğu Ege Adaları - Menteşe Adaları hariç- idari bakımdan Bağımsız Yunanistan Kilisesinin yönetimine bağlıdır. Burada tekrar söyleyelim ki, yarı özerk Girit Kilisesi ile Menteşe Adaları Kilisesi, Bağımsız Yunanistan Kilisesine bağlı değildir. Menteşe Adaları Kilisesi ile Girit Kilisesi idari bakımdan İstanbul Rum Başpiskoposluğuna bağlıdır.

Yunanlı ilahiyatçı yazar *Sidiras*'ın iddiasına göre, Yunanistan Kilisesi tarafından bu koşul, Yunanistan'daki Askeri Cunta dönemindeki Atina Başpiskoposu İeronimos (1967-1973) tarafından ihlâl edilmiştir⁴³.

2. Koşulda; Yeni Ülkeler Metropolitlerini ayırma tâbi tutulmadan Bağımsız Yunanistan Kilisesinin Kutsal Meclis toplantılarına katılırlar diye belirtilmektedir. Aynı şekilde 12 üyeden oluşan ve her 1 Eylülde yenilenen "Sürekli Kutsal Meclisin" üyeleri eşit sayıda olmak üzere; altı Metropolit Yeni Ülkelerden, altı Metropolit de Eski Yunanistan'dan katılır.

3. Koşulda da; Yunanistan Kilisesinin ekonomik ve eğitim kurumlarına, organlarına, Yeni Ülkeler Metropolitlerinin de eşit katılım hakları kabul edilmektedir.

4. Koşula göre, Yeni Ülkeler Metropolitleri, Atina Başpiskoposluğu meclisine katılmak zorundadırlar. Buradan çıkan kararlar, Yeni Ülkeler Metropolitleri için de eşit bir şekilde geçerlidir.

5. Koşul, İstanbul Rum Başpiskoposu ile Yunanistan Başpiskoposu arasında Metropolit seçimlerinde yaşanan sorunla ilgilidir. Buna göre, Yeni Ülkeler'deki Metropolitlik makamına, Metropolit seçimleri, Yunanistan Kilisesinin Kutsal Meclisi tarafından hazırlanan temel aday Metropolit

⁴² 2231 Protokol numaralı ve 04.09.1928 tarihli Yeni Ülkeler Kutsal Despotluklarının Yönetimine Dair "Patriklik Senedi"nin Yunanca tam metni için bkz. **Valoku-Theodorudi**, Politikes ke sintagmatikes... s. 422.

⁴³ **Sidiras**, "İ deka ori tis..." 13.11. 2003 tarihli Hronos Gazetesi.

listesinin, İstanbul Rum Başpiskoposunun listedeki isimleri değiştirdikten veya başka isimler ilâve ettikten veya listeyi değiştirmeden olduğu gibi onaylamasıyla mümkün olabileceği hususları düzenlemektedir.

6. Koşul, yargılama konusunu düzenlemektedir. Bu koşula göre, Yeni Ülkeler Metropolitlerinin aynen Eski Yunanistan Bölgesindeki Metropolitler (Despotlar) gibi yargılanabilecekleri kabul edilmektedir. İlk önceleri sadece Yeni Ülkelerdeki Despotlar (Metropolitler) Kilise Mahkemesinin kararını İstanbul Başpiskoposluğunda temyiz etme hakkı tanınmıştır. Buna o zaman Eski Yunanistan'daki Despotlar itiraz ettiler. Bunun üzerine Eski Yunanistan'daki Despotların da Kilise Mahkemesinin kararlarını İstanbul Başpiskoposluğunda temyiz etme hakları tanındı.

7. Koşulda, Yeni Ülkelerde boş bulunan bir Metropolitlik makamının nasıl doldurulacağı en ince ayrıntısına kadar düzenlenmektedir. Buna göre, boşalan Yeni Ülkeler Despotluğunun doldurulması için Atina Başpiskoposunca, İstanbul Başpiskoposuna yeni Despot seçimiyle ilgili olarak geniş açıklamalı yorum ve Despotluk aday başvuru kabulü konusunda duyuru yapılır. Aynı zamanda aday Metropolit, İstanbul Rum Başpiskoposuna özel bir mektupla müracaat etmek zorundadır ki bu mektupla görevi almaya hazır olduğunu bildirmektedir.

8. Koşul, bütün Yeni Ülkeler Despotluklarının her yıl düzenli olarak raporlarını yazılı olarak, İstanbul Başpiskoposuna sunmalarını emretmektedir. Bu raporun bir nüshası da Yunanistan Kutsal Meclisine gönderilecektir. Ancak bu koşul hiçbir zaman Despotlarca yerine getirilmemiştir.

9. Koşul da yine bütün Yeni Ülkeler Metropolitlerin ayinleri esnasında sadece İstanbul Rum Başpiskoposunun adının anılması gereğini düzenlemektedir.

Buna göre, bütün Yeni Ülkeler Despotları, İstanbul Rum "Patriğini", sadece "Patrik" olarak anıyorlar ve Başpiskoposları olarak zikretmiyorlar. *Sidiras*'a göre, bunun anlamı⁴⁴; söz konusu "Yeni Ülkeler Metropolitleri, İstanbul Patriğini kendi Kilise Başları olarak tanımamaktadır. Çünkü Patriklik unvanı sadece idari bir unvandır ve din ile ilgili değildir. Oysa Başpiskoposluk unvanı dini (ilâhi, teolojik), ruhani, normal kilise ile ilgili nitelikteki bir unvandır. Yeni Ülkeler Metropolitleri, Patriğe bağlılıklarını idari bakımından bildiriyorlar ama ruhani, dini, ilâhi kilisevi yönden

⁴⁴ *Sidiras*, "İ deka ori tis..." 13.11.2003 tarihli Hronos Gazetesi.

bağlılıklarını İstanbul Başpiskoposuna bildirmemektedirler. Bazı Başrahipler, 1928 tarihli Patriklik Senedinin 9. koşulunu ihlâl ederek, İstanbul Evrensel Patriği ile aynı zamanda Atina Başpiskoposunu zikretmektedirler. Ancak bu durum Kilise kurallarına aykırıdır ve Kilise bakımından yerinde görülmemektedir. Çünkü İstanbul'daki Patriğe bağlı olan Yeni Ülkelerin aynı zamanda iki ruhani başı olmaktadır. Bunlardan biri İstanbul Başpiskoposu diğeri de Atina Başpiskoposudur. Bu ise Kilise hukuku bakımından normal değildir." Yine aynı Yunanlı yazar *Sidiras*'a göre, işin doğrusu ve olması gereken: "Yeni Ülkelerin Başpiskoposu ile Patriği sadece İstanbul Evrensel Patriği olmalıdır."⁴⁵

10. Koşula göre, İstanbul Rum Başpiskoposluğunun normal olarak, Yunanistan'daki kiliselerle ilgili hakları korunmaktadır. Bunlar da; Stavropigiakon Kutsal Manastırı ve Selânik'teki Kutsal Manastır Vlatadu ve Halkidiki'deki Kutsal Manastır Aziz Anastasia Farmakolitrías'tır.

IV. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE İSTANBUL BAŞPİSKOPOSU VE RUHBAN OKULU

Avrupa Parlâmentosu, Lozan Barış Andlaşması Konferansındaki görüşmelerde kabul edilen ancak andlaşma metnine alınmayan, esasen Eyüp Kaymakamlığına bağlı olan İstanbul Rum Başpiskoposunu, Yunanlıların ve Rumların talepleri doğrultusunda, Lozan Barış Konferansında verilen sözlere aykırı olarak, İstanbul "Evrensel Patrikhane" statüsü kazandırmak istemektedir. 24 Ekim 1996 tarihli Avrupa Parlâmentosunun kararında İstanbul yerine Bizans dönemindeki gibi "Konstantinopolis" yazılmakta ve "Konstantinopolis'teki Evrensel Patrikhaneden" söz edilmektedir. Ayrıca, Avrupa Parlâmentosu, Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden açılması çağrısında bulunmaktadır⁴⁶.

Yine Avrupa Komisyonu 2000 yılına ilişkin İlerleme Raporunda "Heybeliada Ruhban Okulunun kapalı kalması konusu da dahil olmak üzere, 1923 Lozan Andlaşması kapsamında olsun veya olmasın, Müslüman olmayan

⁴⁵ **Sidiras**, "Tu Patros, arhieskopu (ohi tu Athinon) ke patriarhu imon Vartholomeu (Peder Başpiskopos [Atina'nın Değil] ve Patrik Vartholomeos)." 13.11.2003 tarihli Hronos Gazetesi.

⁴⁶ European Parliament, Resolution on Violations of Religious Freedom in Turkey, BA - 1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96, (24. 10. 1996).

bütün kesimlerin somut isteklerinin gerektiği gibi incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.”⁴⁷.

Özetle, Avrupa Komisyonu Türkiye’yi aynen şu ifadelerle eleştirmektedir: “Hıristiyan Kiliseleri, özellikle mülkiyetle ilgili olarak, zorluklarla karşı karşıya bulunmaya devam etmektedir. Heybeliada’daki Ortodoks Ruhban Okulu’nun 1971 yılında kapatılması konusunda bir ilerleme bildirilmemiştir. Çeşitli kiliselerin yasal statülerinin tanınmamış olması, dini personelin Türkiye’ye erişebilmesi de dahil olmak üzere, bazı kısıtlamalar yaratmaktadır.”⁴⁸.

Görüldüğü gibi, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde, “Heybeliada Ruhban Okulunun kapalı olması” Türkiye’nin üyeliği için bir engel olarak iler sürülmektedir.

Bağımsız Yunan Ortodoks Kilisesi (Atina) küreselleşmeye karşıdır. İstanbul’daki Ortodoks Hıristiyan Rumların dini lideri olan İstanbul Başpiskoposu ise “evrensel” ve “Patrik” olduğunu iddia ederek, küreselleşmeye karşı olmadığını bildirmektedir. Çünkü küreselleşmenin kendi konumunu, “Evrensel Patrikliği” kuvvetlendireceğine inanmaktadır.

Diğer taraftan Yunanistan’daki Ortodoks Hıristiyan Kilisesi, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı çıkarken, İstanbul’daki Ortodoks Hıristiyan Rumların Başpiskoposu, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı olmadığını öne sürmektedir. Çünkü İstanbul Başpiskoposu, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğinin Ortodoks Hıristiyan Rum ve Yunanistan’daki Yunanlıların milli çıkarları doğrultusunda olacağına, tarihte -Osmanlı döneminde- olduğu gibi idari, siyasi egemenlik yetkilerinin, nüfus ve nüfuzlarının Osmanlı Devletindeki sınırlara kadar belki de ondan da daha uzaklara ulaşacağına inanmaktadır.

⁴⁷ Commission of the European Communities, Turkey 2000/2000 Regular Report from the Commission on Turkey’s Progress Towards Accession, 8 November 2000, s. 18; Commission of the European Communities, 2001 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession (SEC (2001)1756), s. 27.

⁴⁸ Commission of the European Communities 2001 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession (SEC (2001) 1756), 13 November 2001, s. 27.

SONUÇ

Devletlerarası alanda, Yunan ve Rum Ortodoksları ile Slav Ortodoksları arasındaki farklılıkların ayırıcılığına olmak ve aralarındaki idari ve siyasi egemenlik mücadelesinin halen devam ettiğini görmek gerekir. Aynı şekilde, Atina ve Bütün Yunanistan Kilisesinin lideri Hristodulos ile İstanbul'daki Ortodoks Hıristiyan Rumların dini lideri olan Başpiskopos Vartholomeos arasındaki anlaşmazlık da ideolojik, idari ve siyasi egemenlik mücadelesidir.

Atina ve İstanbul Başpiskoposlarının, Selânik, Eleftheripoli ve Kozan Despotlarının tayini meselesinde ortaya çıkan mücadeleye Yunanistan Milli Eğitim Bakanı İstanbul'a gelerek müdahale etti ve "sorun" şimdilik çözüldü gibi görünmekle birlikte, söz konusu anlaşmazlığın yine ortaya çıkması, alevlenmesi ihtimali de vardır.

Bu mücadeleden, anlaşmazlıktan İstanbul Başpiskoposu Vartholomeos'un kazançlı çıktığı gözlenmektedir. Çünkü; İstanbul Başpiskoposu bundan sonra, Yeni Ülkeler Despotları tarafından yapılacak olan ayinlerde, Yeni Ülkelerin hem Başpiskoposu ve hem de "Patriği" olarak anılacak ve Despot adaylarının isim listeleri yılda bir kez İstanbul Başpiskoposuna gönderilecektir. Bununla birlikte ve en önemlisi, söz konusu tartışmalar sürerken 75 yıldan beri İstanbul Başpiskoposlarının cesaret edip, yapamadıklarını Vartholomeos, "Patriklik Meclisine" Türk uyuğunda olmayan Yunanlı -Yunan kökenli- Despotları atayarak, "Patriklik Meclisinin" genişletilmesini başardı. Yunanlılar bakımından bunun da anlamı "Evrensel Patriklik" yolunda kazanımlar elde edilmesi ve bundan sonra artık İstanbul Rum Başpiskoposunun -Yunanlıların deyimi ile "Evrensel Patriğin"- atanmasında Türk vatandaşlığı koşulunun aranmayacağıdır. Türkiye Avrupa Birliği üyesi olduğunda, Yunanistan uyruklu bir papaz İstanbul Başpiskoposu -Yunanlıların ifadesi ile "Evrensel Patrik"- olabilecektir.

"Fener Evrensel Patriği", bazı Yunanlıların ve Rumların da dediği gibi, Lozan Barış Konferansında İstanbul il sınırları içinde yaşayan Rumların sadece basit bir Başpiskoposu olarak kalmıştır. İstanbul Başpiskoposu, Lozan Barış Konferansından sonra yabancı devletlerdeki Despotları ve rahipleri artık yönetemez⁴⁹. Çünkü, Osmanlı döneminin Patrikhanesini, 1923 "Lozan Barış

⁴⁹ "... εφόσον το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνώριζε ότι δεν μπορεί να κυβερνά Μητροπόλεις που ανήκουν σέ ξένο Κράτος (... yabancı devletlere ait olan Metropolitlere hükmedemeyeceğini (yönetemeyeceğini) Evrensel Patrikhane de tanımaktadır (bilmektedir.)" Bkz. **Valaku-Theodorudi**, Politikes ke sintagmatikes... s. 104.

Andalaşması imha etti ve sadece basit bir Metropolitliğe dönüştürdü.”⁵⁰. Kısaca ifade etmemiz gerekirse, “Patrikhanenin”, “Patriklik ve evrensellekle” alâkası Lozan Barış Konferansında ortadan kaldırılmıştır.

İstanbul Rum Başpiskoposu ve bazı Yunanlılar, Türk Yunan ilişkilerinin düzelmesiyle ve bahar havasının yaşanmasıyla birlikte “Patrikhanenin” de rahatlayacağına ve “evrenselliğinin” Türkiye tarafından kabul edilebileceğine inanmaktadır. Zaten Türkler günümüzde Lozan Konferansına aykırı olarak ve üstü kapalı olarak İstanbul Başpiskoposunun idari yetkisini “Patrikhane, Fener Rum Patrikhanesi, Patriklik” terimlerini kullanarak, kabul ettikleri zannını uyandırmaktadırlar ve bu bağlamda en yetkili ve etkili kişiler dahi hata yapmaktadır. Geriye sadece “Evrenselliğin” ve “Patrikliğin” resmen tanınması kalmaktadır.

Diğer taraftan İstanbul Rum Başpiskoposluğunun “Kutsal Meclisine” Türkiye dışından ve Türk uyuğundan olmayan 6 Despotun atamasındaki amaç; sözde “Patrikhane” sorununun devletlerarası boyuta taşınması ve nihai olarak da Lozan Barış Andlaşmasının ortadan kaldırılmasına yönelik siyasi bir strateji olduğu düşünülebilir.

İstanbul Rum Başpiskoposluğunun ya da Yunanlıların deyimi ile “Evrensel Fener Patriği” devletlerarası bir hukuk kişiliğini haiz -devletlerarası hukuk süjesi- değildir, ancak bu yönde girişimlerde bulunmaktadır. Bu noktada Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği süreci İstanbul Başpiskoposunun bu amaca ulaşmada önemli bir fırsat olarak görülmektedir. İstanbul Rum Başpiskoposu ve destekçileri ilk aşamada Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte Vatikan gibi, devlet içinde bir devlet, başka bir deyişle Avrupa Birliği üyesi Ortodoks Hıristiyanların “Vatikan’ı” olmak istemektedir. Ancak nihai amaçları; “tarihi ve çağdaş Bizans’ı” kan dökülmeden yeniden kurabilmektir.^{51,52}

⁵⁰ “... Επακολούθησε η Συνθήκη της Λωζάννης συνέχισε, η οποία κατέστρεψε το Πατριάρχειο, το οποίο μεταβλήθηκε σε μια απλή Μητρόπολη.” Bkz. **Valaku-Theodorudi**, *Politikes ke sintagmatikes...* s. 122.

⁵¹ Bizans da kan dökülmeden Roma İmparatorluğundan ortaya çıkmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu Bizans Yunan İmparatorluğuna kan dökülmeden dönüşmüştür. Geniş bilgi için Bkz. **Cin, T.**: *Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege’deki Karasularının Genişliği Sorunu*, Seçkin Yayınları, Ankara 2000, s. 108 ve 111.

⁵² Türkiye Avrupa Birliği üyesi olma sürecinde, Türkiye’nin 1923 Lozan Barış Konferansında elde ettiği kazanımlarının ortadan kaldırılması veya en azından sulandırılması durumu ile adeta karşı karşıya bırakılmaktadır. Diğer taraftan Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde veya Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşmese ya da gerçekleşse bile bu

İstanbul Başpiskoposluğu, Osmanlı döneminde olduğu gibi, günümüzde de Yunan ırkından olmayan veya Yunan ulusal bilincine sahip olmayan kişileri Despot olarak atadığı gözlemlenmektedir. İstanbul Başpiskoposu gittiği Yunanistan'da devlet başkanı gibi ve devlet töreni ile Yunanistan Cumhurbaşkanı tarafından karşılandığını Yunan televizyonlarından canlı yayınlar yapılarak izlenmektedir. Çünkü Yunanlıların iddia ve inançlarına göre "Patrik" Bizans İmparatorunun görev ve yetkilerini vekaleten yürütmektedir. Bu nedenle, Yunanlılar ile Vartholomeos, "Evrensel Patriklik" unvanının "tarihi bir unvan" olduğunu iddia etmektedir. Öte yandan, bu konu ile ilgili olarak, Rusya Ortodoks Kilisesi de 28.12.2005 tarihinde yaptığı açıklamada; "Fener Rum Patriğinin Ekümenikliğinin tarihi bir unvan olduğunu, üstünlük anlamı taşımadığını" ifade etmiştir.

Kanımızca İstanbul Rum Başpiskoposunun günümüzde -"Patriklik ve Evrensellik" unvanları, dini faaliyetler görünümü altında siyasi ve tarihi bir projeyi gerçekleştirmekten başka bir şey değildir. Yunanlılar için İstanbul'un önemi -hangi görüşe sahip olurlarsa olsunlar- dini olmasının yanında milli, tarihi ve siyasidir. Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'da Yunan Kilisesinin etkileri hâlâ kırılmamıştır ve Yunanistan laik bir devlet değildir.

şekilde güç kazanacak olan İstanbul Başpiskoposluğu, Türkiye'nin "dinamikleri" kırılarak, sonuçta "Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)" coğrafyası üzerinde bulunan Türkiye'nin ortadan kaldırılması, Türklerin bu topraklardan tasfiyesi olarak ortaya çıkabilecek bir çok ciddi sorunlarla karşı karşıya gelinebilir. Diğer taraftan Avrupa Birliği Devleti de ilelebet devam etmeyebilir. Sovyetler Birliği nasıl çökmüş, dağılmış ise, bir gün Avrupa Birliği de çökebilir, dağılabilir. İşte o zaman nasıl Sovyetler Birliğini oluşturan devletler -Cumhuriyetler- teker teker egemen olarak ortaya çıkmışsa, yine buna paralel olarak nasıl ki Roma İmparatorluğundan, Doğu Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma İmparatorluğundan da Bizans Yunan İmparatorluğuna "kan dökülmeden" geçilmişse, aynı şekilde Avrupa Birliği dağılırken, "Küçük Asya'da" "üç denize ve iki kıtaya sahip olan Büyük Yunanistan" kan dökülmeden kurulabilecektir. Çünkü, "Patrikhane'nin Ekümenikliği", Ege Denizi'nde Yunanistan'ın yayılmacı siyaseti ve sınırların değişmesi ile bir Yunan gölü haline getirilmesi, Kıbrıs'ın Yunanlıların eline geçmesi, Ermeni soykırım iddiaları Lozan Dengesinin ve nihai olarak da 1923 Lozan Barış Konferansı ve Andlaşmasının ortadan kaldırılmasına ve yine bu bağlamda Yunanlıların "Pontos soykırım" iddiaları, 300.000 gizli Hıristiyan'ın Türkiye'de ve özellikle de Karadeniz'de yaşadığı iddiaları ve yine Karadeniz'den çok sayıda Türk gencine Yunanistan devleti tarafından Yunanistan'da ve Yunanistan dışında eğitim ve öğretilerinin sağlanması için burslar verilmesi, Yunanistan'ın "Büyük Ülkü"sünü (Megali İdeasını) gerçekleştirebilmek için geleceğe yönelik olarak yaptığı "yatırımlar" olarak değerlendirilebilir.

İstanbul Rum Başpiskoposluğu konusunda, Cumhuriyet döneminde 1923 yılındaki “genelge” dışında başka herhangi bir düzenleme yoktur. Kanaatimizce, Osmanlı döneminde “Patrikhanenin” statüsünü, görev ve yetkilerini belirleyen düzenleme -nizamname-, 1923 Lozan Barış Konferansından sonra ve özellikle de Lâik Türkiye Cumhuriyetinde, lâiklik ilkesinin gereği olarak ortadan kalkmıştır. Ayrıca yine önemle belirtmeliyiz ki, Lozan Konferansında lâiklik ilkesi gereği İstanbul Başpiskoposluğunun “idari ve siyasi” konularla ilgilenmemesi taraflarca kabul edilmiştir.

Diğer taraftan, Heybeliada Ruhban Okulunun Yüksek okul Bölümünün açılması da yine, 1923 Lozan Barış Andlaşmasının ortadan kaldırılmasına, “evrenselliğin” başka bir deyişle “ekümenikliğin” alt yapısının hazırlanmasına yönelik bir harekettir. Heybeliada Ruhban Okulunun Orta ve Lise bölümleri öğrenci bulunamaması nedeniyle kapalıyken, nüfuslarının “baskılardan dolayı” 1300 - 1500’e kadar gerilediğini iddia eden İstanbul Rumları ve Başpiskoposları Akademi Bölümünün açılmasını, öğrencileri olmadığı halde ısrarla istemekte idirler. Bu durumda amacın yabancı uyruklu Yunan kökenli öğrenci getirmek olduğu anlaşılmaktadır. Oysa, bir azınlık okulunda, azınlık cemaatinden olmayan kimseler öğrenci olamaz. Diğer taraftan Türkiye Avrupa Birliği üyesi olduğunda, “Patrikhane”nin Avrupa Birliği Hukukuna göre Avrupa Hukuku Tüzel Kişiliği statüsünü kazanması sonucu “öğrencilerin ve Patriğin Türk vatandaşı olma zorunluluğu da bu şekilde ortadan kalkacaktır.”

Kanımızca Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, Avrupa Birliği üyeliği aşamasındaki görüşmelerde, 1923 Lozan Barış Konferansında benimsenen ilkelerin geçerliliğini de ayrıca garanti altına almalıdır. 1923 Lozan Barış Konferansı ve Andlaşmasına atıfta bulunulmadan kabul edilecek olan bir Avrupa Birliği üyeliğinin, Türkiye’nin karşısına bir çok sorun getireceği aşikârdır. Heybeliada Ruhban Yüksek Okulunun (Akademisinin) karşılığı⁵³ Selânik’teki Özel Pedagoji Akademisidir⁵⁴. Heybeliada’daki Ruhban Yüksek

⁵³ İddia edildiği gibi, Heybeliada Ruhban Yüksek Okulunun karşılığı kesinlikle Gümülcine’deki Celâl Bayar Lisesi değildir. Celâl Bayar Lisesi ile İskeçe Türk Azınlık Lisesinin (şimdilerde kurucusu “Muzafer Salihoğlu”nun adıyla anılmaktadır) Karşılığı İstanbul’daki şu Rum Okullarıdır: i-) Büyük İrkin Okulu (Türkiye’de Fener Rum Erkek Lisesi olarak bilinmektedir), ii-) Zografyon Lisesi, iii-) Zapion Lisesi, iiiii-) Merkez Lisesi, iiiiii-) Heybeliada Lisesi.

⁵⁴ Batı Trakya’daki Müslüman Türklerin çoğunluğunun itirazlarına rağmen, Selânik’teki Özel Pedagoji Akademisinde, Ortodoks Yunanlı öğretmenlerce Yunan dilinde Batı

Okulu'nun açılması durumunda Selânik'teki Özel Pedagoji Akademisi kapatılmalı ve Gümülçine'de statüsü açılacak olan Heybeliada Ruhban Yüksek Okulu statüsü ve ayarında bir Yüksek Okul açılmalıdır⁵⁵.

Ayrıca Yunanistan'da sadece Batı Trakya'daki Müslüman Türklere değil, Batı Trakya sınırları dışında yaşayan diğer Müslümanlara da cami inşaatı yaptırma izinleri verilmemektedir. Ancak Rum ve Yunanlıların kendi ulusal Patrikhaneleri olarak kabul ettikleri; üç Patrikhaneleri de -İskenderiye, İstanbul ve Kudüs- Müslüman devletlerde din ve vicdan özgürlüklerini sonuna kadar yaşamaktadır. Kudüs Yahudilerin eline geçinceye kadar, Kudüs Rum Patriği de yine Müslümanların elindeydi. Oysa ne gariptir ki, Yunanistan'da ve Atina'da Müslümanların cami yaptırmaları veya Müslümanlara ait bir kültür kompleksinin Atina'da yapılmasına yıllardan beri ve hatta 2004 Olimpiyatlarına da yetiştirilmek üzere bile izin verilmemiştir. Yine ne gariptir ki, Yunanistan'ın Arap Devletleriyle siyasi ve ekonomik ilişkileri, Türkiye'nin Arap Devletleri ile olan ilişkilerinden de daha iyidir. Başka bir deyişle, Türkiye'nin Arap Devletleriyle ilişkileri ne kadar kötü ise, Yunanistan'ın da Araplarla ilişkilerinin o nispette iyi olması düşündürücü değil mi?

1923 tarihli Lozan Barış Konferansı gereği, Fener "Patriği" yerine, İstanbul Rum Başpiskoposu denilmesi gerekmektedir. Çünkü "Patrik" dediğimizde İstanbul Rumlarının Başpiskoposunun, Osmanlı devleti döneminde sahip olduğu, ancak 1923 Lozan Barış Konferansında iptal edilen imtiyazlarını, siyasi ve idari yetkilerinin de zımni olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Oysa Başpiskoposluk, ruhani (dini) sıfatı ifade etmektedir. Lozan Barış Konferansında da idari bir unvan olduğu gerekçesiyle "Patriklik" unvanı reddedilerek, dini (ilâhi, teolojik), ruhani, bir unvan olan İstanbul Başpiskoposluğu ifadesi kabul edilmiştir.

Trakya Müslüman Türk gençlerini eğitip, Batı Trakya'daki Müslüman Türk ilkokullarına öğretmen yetiştirilmektedir.

⁵⁵ Ayrıca, Yunanistan'da yürürlükte olan, 1920 sayılı ve 1991 tarihli Müslüman Din Görevlileri Hakkındaki Yasanın 8. maddesi gereği, Müslümanlara din görevlisi -imam, vaiz, müezzin, Müftü- yetiştirecek olan Selânik Özel Pedagoji Akademisinde Müslüman Din Görevlisi Eğitim Merkezi kurulması öngörülmektedir. 24 Aralık 1990 tarihli ve 182 sayılı Yunan Hükümet Gazetesinde (Resmi Gazetede) yayınlanan bu yasanın Türkçe metni için bkz. CİN, T.: Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü, Seçkin Yayınları, Ankara 2003, s. 149 ve devamı.

Son olarak temennimiz, “Patrik” deyimini yerine, İstanbul Rum Başpiskoposu, Başpiskopos terimlerinin kullanılması ve hata yapılmamasıdır. Aksi halde, İstanbul Başpiskoposunun “Patriklik” ve “evrensellik” unvanları, “idari ve siyasi” yetkileri üstü kapalı (zımni) olarak kabul edilmiş olacaktır. Bu ise Lozan Barış Konferansında kabul edilen Patrikhanenin “idari ve siyasi” konularla ilgilenmemesi koşuluna aykırıdır.

K a y n a k ç a

- Valaku - Theodorudi, M.:** To nomiko perigrama tu İkumeniku Patriarhiu sto plesio tis diethnus kinotitas (Uluslararası Camia Çerçevesinde Evrensel Patrikhanenin Hukuki Statüsünün Ana Hatları), Sakkula Yayınları, Atina - Selânik 2001.
- Valaku - Theodorudi, M.:** Politikes ke sintagmatikes ptihes tu kathestotos ton Neon Horon (Yeni Ülkeler Statüsünün Siyasi ve Anayasal Boyutları), Epektasi Yayınları, Katerini 2003.
- Berkes, N.:** “Panortodoks Kongresi”, Yön Dergisi, 18 Aralık 1964, Sayı: 90.
- Berkes, N.:** Patrikhane ve Ekümeniklik, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002.
- Cin, T.:** Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasularının Genişliği Sorunu, Seçkin Yayınları, Ankara 2000.
- Cin, T.:** Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.
- Eyuboğlu, İ. Z.:** Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1991.
- Troianup, SP. N.:** Organosi ton Ekklesion ke diethnes shesis (Uluslararası İlişkiler ve Kilisenin Örgütlenmesi), Ant. N. Sakkula Yayınları, Atina Gümülcine 1997.
- Stavridu, V.:** İ İkumeniki Patriarhi 1860 - simeron, I. (Evrensel Patrikler 1860 - bugüne I.), Selânik 1977.
- Sidiras, İ.:** “İ deka ori tis Patriarhikis ke Sinodikis Prakseos tu 1928 peri ton legomenon ‘Neon Horon’ (Yeni Ülkeler Hakkında 1928 tarihli Patriklik ve Meclis Senedinin On Koşulu)” 13.11.2003 tarihli Hronos Gazetesi.
- Karkayiannis, A.:** “İstorika proigumena tis diamahis metaksi Athinon ke Fanariu (Atina ve Fener Arasındaki Mücadelenin Tarihi Geçmişi)”, 19.10.2003 tarihli Kathimerini Gazetesi.
- Meray, S. L.:** (Çeviren) Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar - Belgeler, Takım I, Cilt: I, Kitap: 2, YKY Yayınları, 2. Baskı İstanbul 2001.
- Meray, S. L.:** (Çeviren) Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar - Belgeler, Takım: I, Cilt: I, Kitap: 1, YKY. Yayınları, İstanbul 2001
- Mitropolit Thessalonikis Gennadiu, İ** Ekklesia ton Neon Horon (Yeni Ülkeler Kiliseleri), **GRİGORİOS PALAMAS XII.**, Selânik 1928.
- 3615 sayılı ve 10/11.07.1928 tarihli “Yunanistan’ın Yeni Ülkelerdeki Evrensel Patrikhanenin Despotlarının Kilise Yönetimlerine İlişkin” Yasa.

[www. Bulgarmak gr.](http://www.Bulgarmak.gr)

European Parliament, Resolution on Violations of Religious Freedom in Turkey, BA - 1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96, (24. 10. 1996).

Commission of the European Communities, Turkey 2000 / 2000 Regular Report from the Commission on Turkey's Progress Towards Accession, 8 November 2000.

Commission of the European Communities 2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession (SEC (2001) 1756), 13 November 2001, s. 27.

www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm

www.parembasis.gr/2003/03_09_01.htm